

Melichárek, Maroš

Ivo Andrić (1892–1975) a srbský národní naratív : identita, nacionalizmus a kosovský kult

Porta Balkanica. 2017, vol. 9, iss. 1-2, pp. [57]-62

ISSN 1804-2449

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/137762>

Access Date: 27. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Ivo ANDRIĆ (1892–1975) A SRBSKÝ NÁRODNÝ NARATÍV

Identita, nacionalizmus a kosovský kult

Maroš Melichárek

„Kdo v Sarajevě tráví v posteli bezesné noční hodiny, ten může slyšet hlasy sarajevské noci. Těžce a sebestjístě odbíjejí hodiny na katolické katedrále: dvě hodiny po půlnoci. Uplyne víc než minuta (přesně pětasedmdesát vteřin, počítal jsem to) a teprv tehdy se ozvou slabším, ale pronikavým zvukem hodiny na pravoslavném kostele, ty rovněž odbíjejí své dvě hodiny po půlnoci. Chvilku po nich tlučou chraplavým, vzdáleným hlasem hodiny na věži u Begovy džámie, ty však odbíjejí jedenáct hodin, strašidelných tureckých hodin, podle podivných počtů vzdálených a cizích končin světa. Židé nemají své hodiny, které bijí, zlý bůh sám jediný ví, kolik je u nich právě hodin, kolik podle sefardského a kolik podle aškenázského způsobu počítání. Tak i v noci, zatímco všichni lidé spí, bdí v odpočítávání bezpočtu hodin hluboké noci rozdíl, jež dělí všechny spící lidi, kteří se, když jsou vzhůru, radují a rmoutí, hodují a postí se podle čtyř různých, mezi sebou navzájem znesvářených kalendářů a všechna svá přání a modlitby vysílají k jedinému nebi čtyřmi různými církevními jazyky. Tento rozdíl se pak, někdy viditelně, jindy neviditelně a pokrytě, vzděcky podobá nenávisti, často je s ní naprosto totožný.“

Ivo Andrić, List z roku 1920

Ivo Andrić známy neznámy...

Mimoriadne poeticky, ale veľmi presne opísal v r. 1920 rozpoloženie mesta Sarajeva a jeho obyvateľov jediný juhoslovanský nositeľ Nobelovej ceny za literatúru Ivo Andrić, rodák z dedinky Dolac neďaleko bosnianskeho mesta Travnik. Náboženská, kultúrna i ideologická diverzita sprevádzala dejiny Bosny a Hercegoviny (ďalej už BaH) i Sarajeva po stáročia. Pravoslávny, katolíci, moslimovia a pred 2. svetovou vojnou aj Židia tvorili neodmysliteľnú súčasť Juhoslávie „v malom“ ako bolo toto mesto nazývané. Väčšina jeho diel reflektuje práve dejiny krajiny, sociálnu skladbu a vzťahy medzi jednotlivými komunitami. Je veľkou škodou, že sa dnes v našej spoločnosti i vzdelávacom systéme venuje juhoslovanskej problematike iba minimál-

ny priestor, pričom je nám z viacerých aspektov mimoriadne blízka. Ide do istej miery o paradoxnú situáciu, keďže spoločné väzby medzi Čechmi a Slováckmi a národmi bývalej Juhoslávie boli v dejinách veľmi silné. Situácia v Českých krajinách zostala i po rozdelení republiky podobná ako pred delením a problematika národov juhovýchodnej Európy, či Bosny a Hercegoviny ako takej má v historickej vede, či iných spektrách spoločenského života svoje pevné a nezastupiteľné miesto, o čom svedčí i existencia mnohých odborných pracovísk zameraných na výskum dejín, jazyka či etnológie juhoslovanských národov, resp. aký ohlas majú udalosti na Balkáne priestor v televízii a iných médiách. Ani výuka na slovenských školách (na všetkých stupňoch) výrazne

neprispeva lepšiemu chápaniu dejín juhoslovanských národov, keďže v súčasných slovenských učebniciach možno nájsť len torzovité poznatky väčšinou súvisiace s významnými udalosťami v medzinárodnom kontexte (podpísanie mieru v Srijemských Kalovciach, Balkánske Vojny, atentát na F. Ferdinanda, vznik Kráľovstva Srbov, Chorvátov a Slovincov, Malá Dohoda).

Zaujímavý a kontroverzný je už samotný Andrićov pôvod – narodil sa v Bosne a Hercegovine, ktorá však v dobe jeho narodenia fungovala ako kondomínium BaH v okupačnej správe Rakúsko-Uhorska, chorvátskym rodičom, pričom niekde sa zámerne píše iba o katolíckych rodičoch, čo v danom prípade automaticky implikuje chorvátskych... (Hawkesworth 2000: 11). Z neskoršieho pohľadu nie veľmi správne a korektné vnímaný ako výlučne srbský autor, v paradoxnom balkánskom opojení je nutné prízvukovať, že dedinka pri meste Travnik neleží v srbskej entite v rámci BaH známej po r. 1995 ako Republika srbská, ale centrálnom moslimskom Strednobosnianskom kantóne (Srednjobosanski kanton, SBK). Za gymnaziálnych štúdií v Sarajeve sa Andrić aktívne zapojil do hnutia juhoslovansky orientovanej mládeže, ktoré neskôr dostalo pomenovanie Mladá Bosna, a začal literárne tvoriť. Roku 1911 uverejnil v časopise Bosanska vila svoje prvé básne. Po maturite sa na jeseň 1912 zapísal na univerzitu v Záhrebe, ale po roku prestúpil do Viedne a nakoniec do Krakova, kde sa dozvedel správu o sarajevskom atentáte. Počas prázdninového pobytu v Splite bol Andrić zatknutý a uväznený pre podozrenie zo spoluúčasti na atentáte. Rovnako ako najznámejší predstaviteľ Mladej Bosny Gavrilo Princip (1894–1918) je často krát nesprávne označovaný za predstaviteľa akéhosi „velkosrbského“ nacionalizmu a „velkosrbskej“ myšlienky (resp. „kristoslavizmu“, Shatzmiller 2002: 64), obaja boli presvedčení zástancovia myšlienky juhoslovanskej jednoty. Po skončení 1. svetovej vojny a vzniku Kráľovstva Srbov, Chorvátov a Slovincov odišiel do Belehradu a od roku 1920 až do prepadnutia Juhošlávie krajinami Osy 6. apríla 1941 pôsobil prevažne v diplomatických službách. Vystriedal postupne konzuláty a veľvyslanectvá vo Vatikáne, Bukurešti, Terste, Grazi (tu v r. 1924 získal doktorát za prácu *Die Entwicklung des Geistigen Lebens in Bosnien unter der Einwirkung der Türkischen Herrschaft*), v Marseille, Paríži, Madride, Bruseli, pri Spoločnosti národov v Ženeve, roku 1937 sa

stal námestníkom ministra zahraničia a roku 1939 vyslancom v Berlíne. Vo svojej literárnej tvorbe sa až na malé výnimky po celý život vracia ku krajine detstva – k Bosne. Po útoku na Juhošláviu v apríli 1941 sa Andrić vrátil z Berlína do Belehradu, celý čas okupácie žil v ústraní a napísal svoje kľúčové diela: *Travnickú kroniku*, *Most na Drine*, či *Slečnu* (všetky vydané r. 1945). V roku 1961 získal za celoživotné dielo Nobelovu cenu za literatúru. Finančnú odmenu spojenú s týmto ocenením venoval knižnému fondu Bosny a Hercegoviny a na dobročinné účely. Jeho diela sa začali okamžite prekladať do všetkých svetových jazykov. Autorove rozsiahle dielo bolo doplnené posmrtným vydaním nedokončeného románu s historickou tematikou *Omerpaša Latas*, cyklus portrétnych poviedok *Dom na samote*, rozsiahly súbor myšlienok a postrehov *Znamenie pri ceste*. Dielo jedného z najvýznamnejších juhoslovanských literátov predstavuje hodnotu obrovskej ceny, ktorá by mohla spájať jednotlivé juhoslovanské národy jednotiacou silou. V tomto kontexte je mimoriadne dôležité a potrebné poďakovať pracovníkom Historického odboru Východoslovenského múzea v Košiciach za zorganizovanie zaujímavej výstavy *Ivo Andrić – spisovateľ a/alebo diplomat*.

Krvavý most cez rieku Drinu

Základným motívom tohto článku je reflexia najslávnejšieho diela *Most na Drine* (1945), pričom samotná symbolika mosta je na Balkáne veľmi silná. Robert M. Hayden známy sociálny antropológ považuje práve úspech románu Iva Andrića za kľúčový pre symboliku Bosny a Hercegoviny: „*Most*“ bol symbolom Bosny od medzinárodného úspechu historického románu Iva Andrića...“ Symbolika spojenia dvoch svetov, resp. európskeho s tým zvláštnym, tmným a nebezpečným Orientom sa objavuje i v samotnom románe: „...ten veľký kamenný most, drahocenná stavba jedinečnej krásy, akú nemajú ani omnoho bohatšie mestá a s čulejšou premávkou, je jediným trvalým a bezpečným prechodom na celom strednom a hornom toku Driny a nepostrádateľnou spojku na hradskej, ktorá spája Bosnu so Srbskom a cez Srbsko ďalej s ostatnými krajinami tureckého cisárstva až do Stambolu“ (Andrić 1970: 16). Most, ktorý primárne spája však v kontexte krvavého rozpadu Juhošlávie predstavuje rozdelenia, nechotu rozumieť si a zničenia všetkých spoločných spomienok a minulosti. Slávny tzv. Stari most cez Neretvu v

meste Mostar stojaci 427 rokov bol na začiatku konfliktu v r. 1992 čiastočne zničený vojskami JNA (Juhoslovanská ľudová armáda) a neskôr r. 1993 kompletne zničený chorvátskymi silami (HVO). I na základe zistení ICTY (Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu) ho bolo možné most považovať za legitímny vojenský cieľ, avšak jeho morálna a duchovná hodnota pre moslimské obyvateľstvo bola podstatne väčšia... Rovnako katastrofálny osud mal aj Most Mehmed-pašu Sokolovića pri meste Višegrad, ktorý je ústredným motívom slávneho Andrićovho románu. Most nechal vybudovať v r. 1577 osmanský veľkovezír srbského pôvodu Mehmed Paša (1506–1579), architektom bol Mimar Sinan (autor i zmieného Starého mosta). Mehmed paša má v srbskom národnom naratívne mimoriadne dôležité miesto, keďže bol to práve on kto v roku 1557 so súhlasom sultána Süleymana I. obnovil samostatný srbský patriarchát, ale iba do roku 1776, keď prešiel opäť pod konštantínopolský patriarchát. Sídлом sa nestalo Smederevo, ale kosovské mesto Peć. Prvým patriarchom sa stal Makarije Sokolović, podľa všetkého vezírov brat a taktiež ďalší traja patriarchovia pochádzali z rodu Sokolovićovcov (išlo o jeho synovcov – Antonije, Gerasim, Savatije). Rozsah pećskeho patriarchátu bol značný, keďže po začlenení časti Uhorska do Osmanskej ríše došlo k zjednoteniu všetkých Srbov v rámci jej štruktúr. Most cez rieku Drinu bol čiastočne zničený už počas dvoch svetových konfliktov, avšak udalosti hrozne natoľko, že je o nich čo i len ťažko písať nie zažiť, prišli v r. 1992. Most Mehmed-pašu Sokolovića sa stal nemým svedkom strašného ľudského utrpenia. Už na začiatku konfliktu bola bosnianskymi nacionalistami kladivom rozbitá busta Iva Andrića na samotnom moste, to čo prišlo neskôr bolo však omnoho horšie.

Pred vypuknutím konfliktu majoritne bosnianske mesto Višegrad (63% Bosniakov p. cenzu z r. 1991) sa stalo podobne ako iné mestá v BaH dejiskom etnických čistiek. V období leta a jesene r. 1992 dochádzalo takmer denne k vraždám na slávnom moste a následne boli telá zavraždených hádzané dolu a odnášané Drinou. V okolí mesta bolo zavraždených alebo zostalo nezvestných 3000 Bosniakov (1661 v samotnom meste, vrátane 660 žien a 119 detí). Minimalistický belgický dokumentárny film *Most na Drine* (2005, 17 min) popisuje osud Polja Mevsuda, ako on a niekoľko ďalších mužov počas vojny v Bosne ťahali z Driny mŕtve telá. Hoci kvôli ostreľovaniu mohli muži pracovať iba v noci a skoro ráno, počas troch mesiacov vylovili z rieky približne 180 tiel, aby ich mohli aspoň slušne a riadne pochovať. „*Bolo to najmenej, čo sme mohli urobiť,*“ povedal Mevsud. V roku 2010 bolo v Peručačkom jezere do ktorého priteká rieka Drina objavených 300 zvyškov tiel, ktoré pochádzajú z masakier roku 1992. Na masakrách sa podieľali Juhoslovanská národná armáda (JNA), neskôr srbské jednotky Vojsk Republiky srbskej (VRS) a dobrovoľníckych zborov (*Beli orlovi*, *Srpska dobrovoljačka garda*). Z pôvodného počtu bosnianskych obyvateľov sa do Višegrada vrátilo iba 5%. Aj dnes viac ako 20 rokov po vojne sú popoly stále žeravé, čo dokázalo i odstránenie slova genocída za silnej polícajnej kontroly zo strany mestskej samosprávy na pamätníku etnických čistiek vo Višegrade v roku 2014.

Ivo Andrić pri moste Mehmeda Pašu Sokolovića (<https://sk.pinterest.com/pin/545217098615705215/?lp=true>)

Plagát k výstave IVO ANDRIĆ - spisovateľ a/ alebo diplomat (<http://www.vsmuzeum.sk/vystavy%20%20ivo-andric-spisovatel-a-alebo-diplomat>)

Andrićgrad (<http://visegradturizam.com/atrakcije/andricgrad/>)

Milorad Dodik, Aleksandar Vučić, Irinej, Aleksandar Karađorđević, Emir Kusturica v Andrićgrade (<http://www.politika.rs/sr/clanak/297646/Drustvo/Vucic-Andricgradom-cuvalo-svoje-ime>).

Používanie ekávského dialektu¹ a fakt, že väčšinu diel napísal v Belehrade spája Iva Andrića so srbskou literatúrou a kultúrou. Faktom zostáva, že v juhoslovanskom kontexte je mimoriadne dôležitou osobnosťou – jediný držiteľ Nobelovej ceny za literatúru z r. 1961, v pomyslenom rebríčku voľby odsunul slávne mená ako J.R.R. Tolkien, Robert Frost, John Steinbeck and E.M. Forster. Holandský vysokoškolský pedagóg a spisovateľ Guido Snel poznamenal, že Srbi považujú Andrića za: „jedného z najväčších Srbov, ktorý sa nenarodil ako Srb“ (Snel 2004: 210). Zaujímavé výsledky vnímania spoločnej minulosti priniesol výskum publikovaný v práci *Strategies of Symbolic Nation-building in South Eastern Europe*, kde 79% Srbov, 76% Bosniakov, 52% Chorvátov považuje most vo Višegrade za symbol všetkých obyvateľov BaH, bez rozdielu. Na strane druhej etnocionalistické hegemónistické naratívy zúčastnených strán popierali/jú význam Iva Andrića ako juhoslovanského autora resp. bosnianskeho (Kolsto 2014: 70-72). Srbský naratív kladie dôraz na fakt, že zanechal anti-srbskú a nepriateľskú domovinu (Bosnu), bosniansky deklaruje antimuslimský a xenofóbny charakter zobrazením utrpenia počas osmanskej éry. Andrićovo dielo bolo v Chorvátsku v Tudjmanovej ére na čiernej listine nežiaducich (po r. 1999 rehabilitované). Rovnaký prieskum priniesol odpoveď i na otázku, či je potrebné 50 výročie Nobelovej ceny osláviť ako spoločný sviatok v kultúrnych inštitúciách – 75% všetkých obyvateľov BaH si myslelo že áno – nestalo sa... Kto chce teda držať Iva Andrića a jeho dedičstvo v osidlach etnonacionalizmu? Najslávnejší román (Most na Drine) prináša čitateľovi pocit cyklickosti typický pre Balkán a jeho vnímanie života i dejín. V Andrićovom diele akoby Bosna naberala nový dych a ča-

¹ Základná klasifikácia nárečí srbochorvátskeho jazyka je založená na rozdielnom používaní slova „čo“ a staroslovienskej samohlásky „jat“ (Ђ). V SC sa možno stretnúť s prekladom što, ča a kaj, z ktorých sú odvodené názvy nárečí a to štokávské, čakávské a kajkávské. Za čisto chorvátske možno považovať kajkávské, ktorým sa hovorí v okolí Záhrebu a severovýchodného Chorvátska a čakávské – používané v oblasti Istrie a Dalmácie (okrem Dubrovníka, kde sa používa štokávské). Štokávsky variant však používajú i Chorváti, taktiež všetky etnické skupiny v Bosne a Hercegovine, Srbi a Čiernohorci. Výslovnosť jat-u má rovnako tri alternatívy: a, -i je ikavské (používané v častiach Dalmácie a Hercegoviny), b, -(i)je je jekavské (sa používa vo veľkej časti Chorvátska, Bosny a Hercegoviny, Čiernej Hory a tzv. dubrovnickej oblasti), c, -e je ekavské (používané hlavne na území vlastného Srbska). Rozdiel možno vidieť napríklad na slove mlieko (v slovenskom jazyku), ktoré v jednotlivých dialektoch srbochorváčtiny vyslovujeme ako mljeko, mlíje, mlíko alebo mleko. Kombináciou týchto charakteristík vznikajú názvy jednotlivých dialektov ako napr. ekávsko-štokávsky, ikavsko-čakávsky a i. IVIĆ, Pavle: Dijalektologija Srpskohrvatskog jezika. Uvod i štokavsko nárečje. Novi Sad: Matica Srpska, 1985.

kali ju lepšie a pokojnejšie časy, oproti tým starým osmanským, ktoré sa tiahnu a sú sprevádzané krutostou a zvlášť temnou a tajomnou „orientálnou“ náladou. V tomto kontexte je často krát Ivo Andrić označovaný za islamofóba, čo však čiastočne vyvracia zobrazenie viac-menej bezkonfliktného spolužitia príslušníkov všetkých vtedajších troch hlavných náboženstiev. Bosniak je vnímaný ako poturčenec, ktorý bol určite ešte nedávno kresťanom a keďže je moslimom čerstvým, dodržiava pevne zásady islamu, ďalej sú podozrievaví a nepriateľskí vďaka nedôvere voči okoliu (kresťanskému). Silným fenoménom je devširme, daň z krvi,² ktorá umožňovala mladým moslimom rýchly kariérny postup. Prípadné sfilmovanie príbehu Mostu na Drine, o ktorom sa hovorí, by mohlo mať z hľadiska scelenia rán vzniknutých počas konfliktu deštruktívny charakter. Ak by sa príbeh poňal ako zbraň propagandy jednotlivé komunity by sa od seba oddialili ešte viac.

Andrićgrad – Ivo Andrić v osidlach kosovského kultu

Človekom, ktorý do istej miery obnovil a reinkarnoval osobnosť Iva Andrića je Emir Kusturica (1954, Sarajevo) známy srbský filmový režisér a hudobník, absolvent FAMU. V našom prostredí známy najmä vďaka filmu z roku 1998 *Čierna mačka, biely kocúr* (*Crna mačka, beli mačor*). V roku 2005 konvertoval na pravoslávie (pôvodne bol sekulárnym moslimom) a prijal druhé meno Nemanja. Jeho ostentatívny vzťah k srbskej kultúre a minulosti začal svoje materiálne zhmotnenie naberáť už v podobe tzv. Drvengradu (resp. Küstendorf alebo Mečavnik), čo je v podstate etno-dedina postavená za účelom nakrúcania filmu *Život je zázrak* (*Život je čudo*) v horskej oblasti známej ako Zlatibor. Ulice sú pomenované podľa srbských veľikánov (N. Tesla, I. Andrić, N. Djoković) a osobností blízkych Kusturicovi. Centrálné lokalizovaný je chrám sv. Sávu - zakladateľa

² Devširme „zbieranie“ tzv. daň z krvi, ktorá znamenala odvodý kresťanských chlapcov do osmanského prostredia, kde po islamizovaní boli zaradovaní do vojenskej služby v rámci povestných janičiarских vojsk. Táto praktika bola podľa prameňov stabilne zaužívaná od roku 1390; šlo prevažne o chlapcov vo veku od desať až dvanásť rokov (Prvý záznam o odvedení tisíce kresťanských detí z Bosny pochádza z roku 1515). Z Bosny a Hercegoviny pochádzalo i viacero významných vezírov, ktorý sa práve takouto cestou dostali k najvyšším funkciám v Osmanskej ríši. Zrejme najvýznamnejším bol Mehmed-paša Sokolović, ktorý pôsobil ako veľkovezír v r. 1565–1579. Nemohli sa ženiť ani mať detí, postupne sa stali výraznou mocenskou silou v štáte – r. 1809 bolo v Osmanskej ríši 110000 registrovaných janičiarov, 1826 až 135000. George F. Nafziger (2001). *Historical Dictionary of the Napoleonic Era*. Scarecrow Press. s. 153–154.

srbskej autokefálnej cirkvi. Po tomto úspechu sa Kusturica rozhodol vybudovať trvalejšie a veľkolepejšie miesto a to neďaleko slávneho mosta vo Višegrade. Zatiaľ čo na opravu skutočných pamiatok často nie sú peniaze, na Kusturicov projekt sa v chudobnej Srbskej republike aj v susednom Srbsku rýchlo našli značné finančné prostriedky. Podľa Kusturicu mal byť jeho Kamengrad bezpodmienečne postavený zo starých kameňov, aby mal autentický vzhľad. Režisérovi robotníci si preto vyhládli celú pevnosť z doby habsburskej vlády nad mestom Trebinje. Odpor trebinjských občanov mu ale urobil čiaru cez rozpočet. Kusturica sa ešte v tlači pokúšal argumentovať, že stavba, ktorú dal bez povolenia rozoberať, je na rozdiel od jeho projektu architektonicky a umelecky bezcenná, „tak ako všetko, čo Rakúsko-Uhorsko postavilo“, škandál však už nabral príliš veľké rozmery. Stavbu sa však realizovať podarilo a veľkolepo otvoriť 28.6. 2014. Náhoda? Pre zasvätených je jasné, že tento dátum má v srbskej no i juhoslovanskej kultúre a dejinách silnú tradíciu – ide o tzv. Vidovdan, ide o deň bitky na Kosovom poli 1389, sté výročie atentátu na Františka Ferdinanda, proklamáciu 1. ústavy Kráľovstva Srbov, Chorvátov a Slovincov r. 1921. Andrićgrad je mestečko vybudované v renesančnom stredomorskom duchu na polostrove na rieke Drine, pričom by malo reflektovať základné historické obdobia dejín BaH (byzantské, stredoveké srbské, osmanské, rakúske). Nájde tam obrovské multiplex “Dolly Bell” kino, pekárňu, reštauráciu, bar u “Švejka”, Andrićov inštitút, Vysokú školu dramatických umení atď. Je mimoriadne ťažké mať k tomuto projektu neutrálny postoj, západné médiá ho označujú za bizarný a nacionalistický, moslimské obyvateľstvo ho absolútne odcudzuje a pre Srbov je národnou pýchou (podporené viacerými faktormi) resp. ako odznelo v dokumente Mira Pavlovića “oáza v bosnianskej púšti depresie”. V najnovšej práci Ivana Čolovića, ktorá po dlhej dobe prináša pokus o demýtizáciu tzv. Kosovského kultu³ v srbskom pro-

stredí sa objavuje náznak nebezpečenstva spojeného s Andrićgradom. Ako píše autor: „*Jeho plán, že sa na jednom mieste zoskupia všetky najdôležitejšie symboly, veľikáni a hrdinovia z minulosti a čo činí bizarný aspekt tohto projektu je že Kusturica sa rozhodol postaviť pamiatky v renesančnom a klasicistickom štýle.*“ (Čolović 2016: 455-466). V meste nájdeme významné osobnosti ako napr. Andrić, Njegoš, Tesla, Princip ... navyše i mozaiku, kde Milorad Dodik (prezident RS) a Emir Kusturica ťahajú za spoločný povraz, ako symbol prekonania príkorie pri stavbe Andrićgradu. Hoci mesto nesie Andrićovo meno jeho poslanie je udržanie kosovského kultu a srbského národného povedomia. Hlavným chrámom Andrićgradu je Crkva Svetog cara Lazara i kosovskih mučenika (Lazar viedol koalíčné vojska proti Turkom v bitke na Kosovom poli), pričom ide o kópiu chrámu zo srbského kláštora Visoki Dečani v Kosove. 28. jún je dňom tzv. krsnej slavy Vojsk Republiky srbskej. Krsna slava je významným sviatkom v pravoslávnej cirkvi, ide o oslavu patróna danej rodiny v tomto prípade ide o armádu VRS (signifikátor národnej a duchovnej jednoty). Projekt má i silné politické pozadie, keďže na otvorení boli prítomní najdôležitejší srbskí politickí a náboženský lídri - Milorad Dodik, prezident Republiky Srbskej, Aleksandar Vučić, predseda vlády Srbska, patriarcha Srbskej pravoslávnej cirkvi Irinej, následník srbskej panovníckej dynastie Aleksandar Karađorđević.

V závere možno iba plne súhlasiť so slovami slávneho britského archeológa a historika sira Arthura J. Evansa, ktorý vo svojej knihe *Through Bosnia and the Herzegovina (1876)* vyjadril pro- roctvo o ďalšej existencii Bosny a Hercegoviny: „*Fanatici sú rovnako moslimovia i kresťania, som však presvedčený, že medzi nimi existujú prvky jednoty, ktoré by bolo možné spojiť rozumnou rukou. Ak by raz bolo možné prekonať náboženskú otázku, mohlo by byť v Bosne množstvo nádeje. Je tam spoločný jazyk a národný charakter zrodený zo spoločnej krvi...*“ Zostáva iba veriť, že sa raz tieto slová, ktoré sir Artur Evans napísal už pred sto päťdesiatimi rokmi, stanú skutočnosťou a národy tejto nešťastnej krajiny budú žiť vo vzájomnom rešpekte a harmónii. ■

³ Kosovský kult predstavuje jeden zo základných štátotvorných mýtov srbského národa, opieral o postulaty o mučeníctve srbského národa, o jeho Bohom vyvolenom postavení trpieť a byť odmenený za všetky príkoria. Prezентuje víziu srbského národa ako Antemurale Christianitatis, teda národa chrániaceho kresťanské hranice Európy. Hlavným motívom kultu je princíp obete – podľa legendy sa mal Prorok Eliáš deň pred bitkou zjaviť Lazarovi ako sivý sokol, nesúc list od Panny Márie s posolstvom, že stojí pred voľbou nebeského alebo pozemského kráľovstva. Vstup na nebesá mu mala zabezpečiť smrť v boji a dohoda s osmanským sultánom kráľovstvo pozemské. Lazar, ktorý umrel mučeníckou smrťou, zvíťazil nad antikristom, podstúpil martýrium a zabezpečil si vstup do pomysleného kráľovstva nebeského.

V súvislosti s existenciou kultu je nutné naznačiť, že ho nemožno oddeliť od Kosova strateného v bitke (v súčasnosti, strácané navždy...): „Jeden z pilierov srbského morálneho bytia. Žiť pre získanie Kosova predstavovalo silu, ktorá držala pokope a spájala národ.“ ŠTĚPÁNEK, Václav (2011) Jugoslávie – Srbsko – Kosovo. Kosovská otázka ve 20. století., s. 265–266.; ČOLOVIĆ, Ivan (2016) Smrt na Kosovu Polju : Istorija kosovskog mita., s. 9– 31.

Socha Iva Andrića v Andrićgrade

(<http://mapio.net/o/4385602/>)

Použitá literatúra

ANDRIĆ, I. (1970) Most na Drine a iné prózy. Martin: Slovenský spisovateľ.

AKRITIDISOVÁ, R. (2009) Obraz Bosňáka a osmanské Bosny v literatúre Srbsky písčích autorů po r. 1914. Diplomová práce. Praha: FF UK v Prahe.

HLADKÝ, L. A KOL. (2010) Vztahy Čechů s národy a zeměmi jihovýchodní Evropy. Praha: Historický ústav AV ČR, v.v.i.

HLADKÝ, L. (2006) Bosenská otázka v 19. a 20. století. Brno: Mezinárodní politologický ústav.

HAYDEN, R. (2012) From Yugoslavia to the Western Balkans: Studies of a European Disunion, 1991-2011. Leiden: BRILL.

MOJZES, P. (2011) Balkan Genocides: Holocaust and Ethnic Cleansing in the Twentieth Century. Lanham: Rowman & Littlefield.

KOLSTØ, P. (2014) Strategies of Symbolic Nation-building in South Eastern Europe. Londýn: Routledge.

ČOLOVIĆ, I. (2016) Smrt na Kosovu Polju : Istorija kosovskog mita. Belehrad: XX vek.

EVANS, A. J. (1876) Through Bosnia and the Herzegovina on foot during the insurrection, August and September 1875; with an historical review of Bosnia and a glimpse at the Croats, Slavonians, and the ancient republic of Ragusa. Londýn: Longmans.

JUKIĆ, M. (2013) Novi podaci o podrijetlu nobelovca Ive Andrića. Croatica : časopis za hrvatski jezik, književnost i kulturu, Roč. 37, Č. 57, s. 255-270.

HAWKESWORTH, C. (2000) Ivo Andric: Bridge Between East and West. Londýn: A&C Black.

SHATZMILLER, M. A KOL. (2002) Islam and Bosnia: Conflict Resolution and Foreign Policy in Multi-ethnic States. Londýn: MQUP.

Internet:

<http://www.ivoandric.org.rs/english/>

<http://www.ivoandric.cz/index.php>

<https://genocideinvisegrad.wordpress.com/>

http://www.rozhlas.cz/radio_cesko/analyzy/_zprava/frantisek-sistek-kamenozrout-emir--1079018

* Článek vznikl ako súčasť výskumného projektu International Visegrad Fund s názvom "Czechoslovakism vs. Yugoslavism: the conflicting history of two ideologies" (č. 51600898) a výstavy Ivo Andrić - spisovateľ a/alebo diplomat (od 10.11.2016 do 20.02.2017).